

Részletek Bojtár Endre
 •68 júliusában írt prágai beszámolójából*

Mi a szocializmus?

"Ha a szocializmus újra és alapjaiban nem tisztázza saját értelmét a megváltozott viszonyok között, könnyen megeshet, hogy nem lesz többé forradalmi és felszabadító alternatíva, s a fejlődő országok kiáltó negativitásával s a legfejlettebb kapitalista országok komfortos pozitívásával szemben csupán látszólagos alternatívává válik: ennek a veszélynek a jelei felfedezhetők voltak mind abban a jelszóban, hogy "utólélni és túlszárnyalni Amerikát", mind annak a társadalomnak a reális létében, mely az általános megvásárolhatóság rendszerét (a pénz és a tőke uralma) csak felváltotta az általános manipulálhatóság rendszerével (a korlátlan bürokratikus hatalom uralma). Minden gyakorlati lépés, mely megszabadít bennünket a bürokratizmus és a bizantinizmus csodálatos konglomerátumától, az állam és a pogány egyház, az álszentség és a fanatizmus, az ideológia és a hit, a bürokratikus szürkeség és a tömeghisztéria elfajzott szimbiózisától, természetesen nagyobb jelenségű, mint a szabadságról tett lehangzatosabb nyilatkozat." (...)

(K. Kosik, Literarni Listy április 25., május 2., május 16.)

Uralmon lévőkről és uralom alatt lévőkről folyik a vita. Dehát ki uralkodott? A "választási eredményekkel" alátámasztott egyik hangzatos frázis szerint: a nép. Pártonkívüliek és párttagok együtt. Ime, mit ír erről A. Kliment: "Amíg a kommunisták húsz évig építették centralista hatalmukat s szervezeteiket, a nem-kommunistákat céltudatosan és megfontoltan atomizálták, nem egyesülhettek, nem volt és máig sincs nyilvános fórumuk, többnyire nem tölthetnek be jelentős társadalmi funkciót, se egyesülni, se szükségszerűen differenciálódni nem tudtak. A nem-kommunisták tulajdonképpen nem is ismerik egymást. Névtelenek, passzívok, rejtélyesek önmaguk, de rejtélyesek a kommunisták számára is. A politikai élet monopolizációja az elmúlt években nemcsak a pártot és a kommunistákat izolálta, de tökéletesen elhidegítette egymástól a párton kívül álló embereket is. (...) A politikai élet tervezett egysége épp ellentétébe csapott át. A társadalom védtelen és rezignált egyedekre esett szét..." (...)

"A bürokratikus gyakorlat legérzékenyebben és legmélyebben a munkásságot érintette, mely mint osztály megszűnt politikai szerepet játszani és elszigetelődött legtermészetesebb modern szövetségesétől, az értelmiségtől. A rendőr-bürokrata rendszer mindenekelőtt politikátlanította a munkásságot. A munkásság politikai szerepét a bürokrácia vette át, mely misztikusan, azaz ideologikusan azonosította magát az egésszel, s monopoluralkodó helyzetét az osztály vezető szerepének kiáltotta ki. Amíg az osztály (valójában persze a bürokrácia) vezető szerepének ideológiáját államvallássá emelték, a munkások igazi közéleti tevékenysége a minimumra redukálódott." (K. Kosik, L.L. április 25.) Kosik szavainak igazságát

* E tanulmány eredetileg a Valóság felkérésére íródott, de mire elkészült már nem jelenhetett meg. Első publikálására - terjedelmi okokból csak részlegesen - most kerül sor.

támasztja alá, hogy egészen a legutóbbi időkig a megújítási folyamat leggyengébb láncszemét éppen a munkásosztály alkotta, mivel egyszerűen hiányoztak azok a szervezetek, melyeken keresztül véleményét ki tudta volna fejezni. A kommunista párt, az állítólagos munkáspárt ezt a funkciót nem töltötte be. R. Kalivoda, a kiváló filozófus véleménye szerint "a mostani vitákban eléggé elterjedt egy hamis elképzelés. Az, hogy eddig a kommunista párté volt a politikai hatalom monopóliuma és hogy ezt a monopóliumot meg kell szüntetni. Holott az elmúlt időszakban a hatalom monopóliumával a bürokrata elit egy bizonyos csoportja rendelkezett, nem pedig a kommunista párt. Ezen elit hatalmának monopóliumát éppen a kommunista párt törte meg abban a folyamatban, melyben újra politikai erővé vált és válik a szó igazi értelmében." (...) (LL. május 9.)

Az "esetek"

Már 1968 januárja előtt is, amikor a CSKP KB történelmi jelentőségű ülésén győzött az "új vonal", több "eset" rázta meg Csehszlovákia társadalmát, s irányította a figyelmet az egyes osztályok, rétegek válságára. Ezekről számolunk be, távirati stílusban.

1. Három eset, mely az ifjúság türethetetlen helyzetére világított rá: a.) az ún. Müller-Holecek-ügy. 1966-ban Müller és Holecek egyetemi hallgatókat kizárták a Csehszlovák Ifjúsági Szervezetből, majd kicsapták őket az egyetemről és behívták katonának, mivel mint a Főiskolások Egyesületének tagjai élesen bírálták az ifjúsági mozgalom önállótlanágát, pártirányítását, unalmasságát stb; b.) az 1966-os május elsejei felvonulás, ahol a belügyminisztérium emberei provokálták a felvonuló fiatalokat, akik aztán rendszerellenes jelszavakat kiabáltak; c.) az 1967. október 31-i prágai diáktüntetés, melyen az egyetemisták botrányosan kultúrátlan kollégiumi állapotok ellen tüntettek. A gumibotos rendőrség szétverte a tüntetést. Az események nyomán a diákság követelte a parancsot kiadó személyek felelősségrevonását, s a rendőrök számmal való ellátását.

E három kirívó eset - s mellettük még sok más, apróbb ügy - azt bizonyította, hogy az ötvenes évek módszerei az ifjúsággal szemben már különösen alkalmatlanok. Mivel nem térhetünk vissza e kérdésekre, hadd jelezzük a kibontakozás irányát: január óta alkalom nyílik különböző ifjúsági szervezetek, klubok alakítására, melyek többsége az újjászületett, új szellemtől áthatott CSISZ-en belül működik; a párt akcióprogramja külön fejezetet szentel az ifjúság helyzetének; a Student című hetilapban a fiatalság radikális, kiméletlenül őszinte szócsőhöz jutott. Mindezek eredményeképp a fiatalok tömegesen kérik felvételüket a Csehszlovák Kommunista Pártba.

2. A Csehszlovák írószövetség 1967 nyarán tartott kongresszusa, amit a CSKP KB szeptemberi ülése követett, ahol kizárták a pártból I. Klima, A.J. Liehm és L. Vaculík írókat, radikális kongresszusi fellépésük miatt, s elhatározták az írószövetség hetilapjának, a Literárny noviny-nak a betiltását. Ezek az események meglehetősen jól ismertek, ezért csak egy aspektust emelünk ki, mégpedig azt, hogy az írókkal kapcsolatos események nem csupán, s nem is elsősorban az értelmiség válságára világítottak rá. A szólás- és sajtószabadság, amiért az írók harcoltak, mindenekelőtt a munkásosztályt szolgálja, mely anélkül még csak pisszenni sem tud politikailag, s a "bürokrata elittel" szemben éppen a kommunista írók léptek fel a munkásosztály valódi érdekeinek képviselőjeként. (Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy az elmúlt évek legjobb műveit is két pártfegyelmivel sújtott író adta ki: L. Vaculík a Szekerce, s M. Kundera a Tréfa c. regényt.)

3. A Mnacko-ügy. L. Mnacko szlovák író elhagyta az országot, s Izraelbe ment, két okból: nem adták ki a "Hogyan ízlik a hatalom" c. kultusz-ellenes regényét (a közeljövőben jelenik meg Csehszlovákiában is, miután Nyugaton azonnymban több nyelven kiadták), s nem értett egyet Csehszlovákiának a közel-keleti kérdésben elfoglalt álláspontjával. A Mnacko-ügy két okból frappírozta a közvéleményt. Először is rávilágított arra, hogy alkotmányellenesen korlátozott az állampolgárok mozgási szabadsága. Ahogy a szlovák írók nyilatkozata mondja: "Méltatlan az az állapot, hogy az útlevelekhez rövidlejáratú betétlapokat adnak ki vagy mindenfajta indoklás nélkül elutasítják az útlevélkérelmet, méltatlan, mert sérti az állampolgárok szuverenitását, akikkel úgy bánnak, mint az állam tulajdonával, holott a normális viszony épp fordított: az állam az állampogárok tulajdona." (Ohlas, KZ. március 22.) Mnacko nem disszidált, mégis megfosztották állampolgárságától. Másodszor precedenst teremtett: a demokráciához az is hozzátartozik, hogy az állampolgár ne értsen egyet kormányával, még olyan, eddig tabuként kezelt kérdésben is, mint a külpolitika. Maga Mnacko is ezt hangsúlyozta egy, már hazatérte után adott interjúban: "Tiltakoztam az Izraellel való diplomáciai kapcsolatok megszakítása ellen, mikor nem szakítottuk meg a kapcsolatokat a görög fasiszta kormánnyal, s utólagos tapasztalataim alapján hozzátehetem: mikor nem tiltakoztunk a kurd nép kiirtása ellen (amiről a "haladás" hallgat), s az ellen, hogy Gibraltárba tartó szocialista hajó a spanyol zászlót tűzte ki. Ezek a tiltakozások csak látszólag tartoznak kizárólag a külpolitikára, elsősorban belpolitikai kérdések. Mi, kommunisták, megfogalmaztunk bizonyos alapelveket, melyekről azt állítottuk, hogy magasztosabbak, mint az addig érvényben lévők. Amikor ezeket megszegjük, mindig önmagunkat áruljuk el. Egykor azt mondtuk, hogy Madridban Prágáért harcolnak. A világ bármely városáért mindit ott harcolnak, ahol harcolnak. Nem hiszem, hogy Izraelben Prágáért harcolnak. De Prágában harcolnak Izraelért. én úgy döntöttem, hogy Izraelbe megyek Prágáért harcolni." (Kulturny Zivot május 24.)

4. A Barák- és a Sejna-ügy. a.) R.Barák belügyminisztert 1963-ban 15 évre ítélték, sikkasztásért, külföldi valutával való üzérkedésért. Az ötvenes évek pereinek nyelvén fogalmazott vádirat bizonyos államellenes tevékenységről is beszél, a vádnak ez a pontja azonban csak zavaros frázisokat sorol fel, s híján van mindenfajta bizonyítéknak; Barákot ez év (ti. 1968) májusában engedték szabadon s rendelték el ügyében a perújrafelvételt. Barákról már annakidején olyan hírek terjedtek el, hogy Novotnyt hivatott felváltani az első titkár funkciójában. Akár így van, akár nem, büntetése a Csehszlovákiában kiszabható legmagasabb börtönbüntetés semmiképp sem áll arányban a váddal; b.) J.Sejna hadseregtábornok, nemzetgyűlési képviselő, a nemzetgyűlés elnökhelyettese, a CSKP KB tagja ez év (1968) februárjában Magyarországon és Jugoszlávián keresztül az USA-ba szökött. A Sejna-ügy kivizsgálására alakult bizottság júniusban közzétett jelentése szerint Sejna mintegy 600 ezer koronával tartozott, funkcióját, valamint A.Novotny fiához fűződő harátságát felhasználva több száz ezret sikkasztott. Sejna azután szökött meg, hogy a CSKP KB januári plenumán, ahol a Novotnyt feltétlenül támogató "erős emberek" egyike volt - látta, véget ér erkölcsstelen kiskirálykodása. A két ügy közös tanulsága az, hogy a személyi hatalom rendszerében lábbal lehetett tiporni a jogot, s egyesek szeszélyétől illetve érdekeiktől függött, hogyan működött a bűnüldözés és az igazságszolgáltatás.

5. A Barnabita-bizottság esete. 1963-ban a CSKP vezetősége egy kb. ötven tagú, főként történészekből, de politikusokból, újságírókból, a pártközpont funkcionáriusaiból is álló bizottságot hozott létre, hogy a rendelkezésükre bocsájtott, addig részben titkos dokumentumok alapján ítéljék meg a Szlovák Nemzeti Felkelést, s ennek kapcsán tegyék lehetővé a Felkelés 1949-ben

letartóztatott, s több évre, számos esetben életfogytiglanra ítélt vezetőjének és résztvevőjének az ún. "szlovák burzsoá nacionalistáknak" a rehabilitációját. A bizottság a volt barnabiták szerzetesrendjének kolostorában dolgozott, innen a neve. A bizottság munkája során nyilvánvalóvá vált, hogy a szlovák nemzet legújabbkori történelmének legjelentősebb eseménye, a Felkelés nem csak mint történelmi tény fontos, hanem objektív értékelése az 1945-öt követő egész időszakot új megvilágításba helyezi: fényt derít a londoni és a moszkvai emigráció viszonyára, a cseh és szlovák országrészek asszimetrikus kapcsolatának kezdeteire és ennek okaira, a "burzsoá nacionalizmus" vádjának teljes alaptalanságára és tarthatatlanságára, a szlovák nemzet legjobb fiainak, a Felkelés kommunista, baloldali vezetőinek a meghurcoltatására, s az akkori, 1963-as pártvezetőség súlyos felelősségére, bűneire. A bizottság munkája során - amellyel egybeesett a Kulturny Zivot c. szlovák hetilap nagyarányú publicisztikai tevékenysége - kialakult a szlovák nemzetnek s a Szlovák Kommunista Pártnak (melynek A. Dubček 1963 óta első titkára!) az az egysége, mely 1968 januárjában tulajdonképpen eldöntötte a küzdelmet a megújulást akarók javára. Csehszlovákiában mindenki tudja, hogy "a Dubček-team, a szlovákok nyerték meg a mérkőzést s cseheknek is"; míg a CSKP állandóan konfliktusba került a cseh társadalom legkülönbözőbb rétegeivel, csoportjaival, addig a Szlovák Kommunista Párt lényegében 1963 óta maga mögött tudhatta a szlovák társadalom egészét. Ez persze néha gyengítette a haladó erőket, hiszen nem volt szabad ürügyet szolgáltatni Novotny-nak a közbeavatkozásra. V. Michalik például ezzel magyarázza a szlovák írók passzivitását, felemás felelését a múlt évi írókongresszuson: "A gondolkodó emberek előtt világos volt legalább a CSKP KB tavaly februári plénuma óta, hogy a párt vezető szervében létrejött a személyi hatalom ellenzőinek egy harcos csoportja, melyben a szlovákok jelentős szerepet játszanak. Sokan tudták közülünk, hogy Novotny minden jelentéktelen apróságra, az elégedetlenség minden jelére figyel Szlovákiában, hogy felhasználhassa ez ellen a csoport ellen. Az év második felében még Pozsonyban is megjelentek emberei, akiknek Dubček háta mögött elégedetlenségét kellett provokálniuk, hogy azt lehessen mondani, ti akartok rendet teremteni az egész országban, mikor otthon sem tudtok rendet tartani." (...) (KZ, május 17.)

Visszatérve a Barnabita-bizottság jelentésére: kiderült, hogy Novotnyéknak a bizottság felállításával csupán az volt a céljuk, hogy egyes túlságosan kompromittált személyektől (pl. Siroky) megszabaduljanak. Mikor látták, hogy a bizottság jóval túlmege ezen a célon, a több mint ezer oldalas jelentést - amit a mai napig nem hoztak nyilvánosságra - egyszerűen elsüllyesztették. 1963 így lett - 1956 után - Csehszlovákiában a személyi kultusz felszámolására tett második hamvában holt kísérlet éve. (...)

Csehszlovákia útja a szocializmus felé

A szocializmushoz vezető út fő kérdése az, hogy a kommunista párt milyen szerepet játsszon. "A párt vezető szerepét a múltban gyakran úgy fogták fel, mint a hatalom monopoli jellegű összpontosítását a pártszervek kezében. Ez annak a hamis tételnek volt a következménye, hogy a párt a proletariátus diktatúrájának az eszköze. (...) A párt célja nem az, hogy a társadalom univerzális "gondnoka" legyen, hogy minden szervezetet, az élet minden lépését direktíváival megkösse. A párt feladata elsősorban abban áll, hogy szocialista kezdeményezést segítsen életre, hogy rámutasson a kommunista perspektívák útjaira és lehetőségeire, hogy a kommunisták rendszeres meggyőző munkájával és személyes példamutatásával megnyerje e célok számára az összes dolgozót. Mint a társadalom leghaladóbb rétege - s ezáltal társadalmunk perspektivikus célja - érdekeinek a képviselője, a

párt nem lehet a szociális érdekek egész skálájának a képviselője. A sokoldalú érdekek politikai kifejezője társadalmunkban a Nemzeti Front." (A CSKP Akcióprogramja) Az utóbbi hónapokban vita folyt arról, hogy mi biztosítja a demokrácia kialakulását, azt, hogy a kommunista párt nem monopolizálja a hatalmat; e vita keretében merült fel a többpárt-rendszer kérdése. V.Havel, a világhírű drámaíró azzal érvelt a többpárt-rendszer mellett, hogy amennyiben "a kommunista párt nem teszi lehetővé ön maga erős ellenőrzésének leggyorsabb kibontakoztatását kívülről, úgy nincs biztosítéka, hogy egy bizonyos idő után lassanként megint nem degenerálódik. Az egész társadalom demokráciája nélkül soha nem lehet tartós a párton belüli demokrácia sem." (LL. április 4.) Többek között a publicista J.Lederer vitatkozik Havellel: "Havel arról elmélkedik, hogy a politikai arénában mi versenyezhetne a kommunista párttal. Éppen e versenyben látja a demokrácia biztosítékát. Nem hiszi, hogy ez a valami a kommunista párttal folytatott versenyben a közvélemény lehetne. Elveti a kommunista párton belüli demokratizációt is, mint a demokrácia biztosítékát. Kétkedik abban, hogy versenyre kelhetnének a kommunista párttal, ezzel az alaposan megszervezett erővel, független egyének. Nincs meggyőződve arról sem, hogy a kommunista párt opponensének és ellenőrének a szerepét a társadalmi és érdekvédelmi szervek be tudnak tölteni. S végül kétkedik, hogy a demokrácia biztosítékát képezhetné a Nemzeti Front meglévő nem-kommunista pártjainak a megújulása. "Mindezeknek a koncepcióknak a felemássága - írja Havel - közös okra vezethető vissza: egyik sem teszi lehetővé az igazi választást. Valódi demokráciáról komolyan csak ott beszélhetünk, ahol a népnek bizonyos időközönként lehetősége nyílik, hogy szabadon válasszon, ki uralkodjék. Ez viszont legalább két egyenrangú alternatíva létezését tételezi fel. Azaz két önálló, egyenjogú és egymástól független politikai erőt, melyek közül mindegyiknek egyforma esélye van, hogy az államban vezető erővé váljék, ha úgy dönt a nép." Havel két politikai párt rendszerét kívánja, a kommunista és a demokrata pártét. Osztom Havel aggodalmait a demokratikus biztosítékok különböző alternatíváit illetően, amennyiben minden alternatívát izoláltan, csak önmagában gondolunk el. Csakhogy az egész dolog másként fest, ha ezeknek az alternatíváknak az összességét tekintjük. Ez az összesség új minőséget képvisel - a biztosítékok többé-kevésbé zárt (ha nem is végleges) körét." (...). (LL. április 25.)

A szocialista demokrácia fejlődése, a társadalom politikai irányításának új rendszere

Az előző kérdéskörrel szorosan összefügg a szocialista demokrácia kibontakoztatásának a problémája. Ez azoknak a garanciáknak a törvénybeiktatását jelenti, melyekről már volt szó. Maga az akcióprogram hangsúlyozza, hogy a szocialista demokrácia s általában a demokrácia ellentéte a nem-demokrácia, nem pedig a burzsoá demokrácia. Ezért a szocialista demokráciának nem tagadnia kell a burzsoá demokráciát, hanem annál több demokráciát kell nyújtania.

A szocialista demokrácia alapjainak a lerakását (sajtótörvény, rehabilitációs törvény, föderalizáció; a különböző klubok megalakulása, melyek közül említsük meg a "K 231"-et, a politikai rehabilitációra szoruló klubját, melynek júniusban kb. 30 ezer tagja volt, a KAN-t, az Elkötelezett Pártonkívüliek Klubját, aztán a Sajtószabadság védelmezésére alakított munkásszervezetet, s az eddigi egyetlen belügyminisztériumilag engedélyezett szervezet, az Emberi Jogok Társasága, mely az ENSZ 1948-as

közgyűlésén elfogadott Emberi Jogok Általános Deklarációját tekinti működési alapjának) tekinthetjük - a múlttal való leszámolás mellett - a csehszlovák forradalom első időszakában elért legfőbb eredménynek. A szocialista demokrácia továbbfejlesztésének elméleti lehetőségeit még nemigen érintették. Talán csak R. Kalivoda szólt komolyan erről: "A szocialista demokrácia marxista koncepciójának alapvető kérdése nem az, hogy hogyan adjunk szocialista formát a parlamenti közvetett (képviselői) demokráciának, hanem a közvetlen demokrácia kibontakoztatása és az előfeltételek fokozott megteremtése ahhoz, hogy az a közvetlen demokrácia fokozatosan átalakulhasson szocialista önkormányzattá. Mert a marxista szocialista politikai mozgalom végcélja nem a szocialista demokrácia, mely még tartalmaz bizonyos korlátozottságot, hanem a szocialista önkormányzat. (...) Szeretnék távirati stílusban három konkrét módra rámutatni, melyben a közvetlen demokrácia már ma formálódik vagy formálódhatna. 1. A pártvezetés, a pártaktíva és a szocialista közvélemény közötti kölcsönös információcsere, melynek eszközei elsősorban a tömegkommunikációs eszközök, a sajtó- és szólásszabadság. (...) 2. Az a folyamat, amely a szakszervezetekben megy végbe. A szakszervezeteket egészen újszerűen mint a dolgozók közvetlen szervezeteit fogják fel és így a szocialista szindikalizmus csírái jönnek létre. (...) 3. Egyenlőre a legelhanyagoltabb, holott a mai helyzetben talán a legfontosabb kérdés szocialista üzemeink közvetlen irányítása és igazgatása a dolgozók kollektívái által, az üzemi és munkástanácsok kérdése." (RP. május 3.)

A szocialista demokrácia elengedhetetlen feltétele, hogy ne legyen a társadalomnak büntudata, a múlt sötét erdővel a nyilvánosság előtt le kell számolni. Ami megdöbbenő, hogy Csehszlovákiában 1949-től 1967-ig tart a törvénytelen perek időszaka. (...)

A szocialista demokrácia másik lényeges jegye Csehszlovákiában a cseh és szlovák nemzet egyenjogosításának kérdése. A föderáció első tégláit már lerakták a Cseh Nemzeti Tanács megalakításával, mely a nemzeti kormány hatáskörét betöltő Szlovák Nemzeti Tanács cseh megfelelője lesz. De a szimmetrikus modell megteremtése még rengeteg - elsősorban gazdasági - problémával jár. Hogy milyen aránytalanságok léteztek e téren, azt jól szemléltetik a következő adatok: "Szlovákiában a népesség természetes növekedésének intenzitása kétszerese illetve háromszorosa volt a cseh országrészekben tapasztalhatónál. 1948-tól 1966-ig a munkaképes korban lévő lakosság 330 ezerrel nőtt, míg a cseh országrészekben csak 100 ezerrel. (...) Az egy főre eső évi jövedelem a cseh országrészekben körülbelül 2500 koronával, azaz 30 %-kal magasabb mint Szlovákiában. A lakások lakottsága Szlovákiában körülbelül 25-30 %-kal magasabb, mint Csehországban. Míg a szlovákiai népesség növekedése 1948-1966 között az egész ország népesség-növekedésének 50 %-át tette ki, az egészségügyi, szociális, tanügyi, kulturális beruházások csak 35 %-ra rúgnak. Így például a kórházi ágyak száma Szlovákiában százalékosan az 1946-1947-es csehországi színvonal alatt van." (K. Pekník KN. április 19.)

A nemzetgazdaság és az életszínvonal

Csehszlovákiában hivatalosan már 1966 óta működött az új mechanizmus. A "beépített fékek" azonban gyakorlatilag teljesen hatástalanították az új mechanizmust. Az akcióprogram is erre vezetett vissza a mai súlyos gazdasági helyzetet: "Annak mélyebb oka, hogy a gazdasági irányítás önmagát túlélő módszerei fennmaradhattak, a politikai rendszer deformációiban rejlett. (...) Ebből fakadnak mai nehézségeink, melyekkel a dolgozók nap mint nap szembetalálkoznak: sok éven át lassan nőttek a bérek, stagnál az életszínvonal és az infrastruktúra terén egyre jobban lemaradunk a fejlett

ipari országokkal szemben, a lakásállomány katasztrófális és nem megfelelő a lakásépítkezés, közlekedési rendszerünk állapota csőd előtt áll, áruink és szolgáltatásaink minősége rossz, életkörülményeink kultúrálatlanok, s egyáltalán, az emberi faktort érzékenyen érintő, a szocialista társadalom számára döntő humánus erőt és a kezdeményezőkézség kibontakozását lehetővé tévő feltételek rosszak. Az emberekben keserűség halmozódott fel, s egy olyan érzés, hogy minden kifejtett erőfeszítés, minden elért siker ellenére a szocialista társadalom túlságosan nehézkesen, sorsdöntő késedelmeskedéssel s az emberi kapcsolatok terén erkölcsi-politikai defektusokkal terhesen halad előre." (...) (A CSKP Akcióprogramja)

Az, hogy a gazdaság idáig süllyedt, szoros kapcsolatban állott az antidemokratikus politikai módszerekkel. Ezt állapítja meg az Akcióprogram is: "Nehézségeink fő láncszeme a bürokratikus munkastílusban, a szektás maradványokban illetve recidivákban, magában a pártban rejlett. (...) A pártiszervek átvették az állami-gazdasági s a társadalmi szervek feladatait. A párt- és állami irányítás helytelen összenövésére került sor, mely egyes elemeket monopol hatalmi helyzethez juttatott. Mindez szakértelem nélküli beavatkozásokat, a kezdeményezőkézség elfojtását minden szinten, közönyt, az átlagosság kultuszát és egészségtelen anonimitást vont maga után." (A CSKP Akcióprogramja)

Ezért a demokratizációs folyamat eddigi legnagyobb eredményének kell tartani azt, hogy a vállalati önállóság és a munkástanácsok életbeléptetésével magában a gazdasági alapon jönnek létre a közvetlen demokratikus önkormányzat feltételei. (...)

Csehszlovákia nemzetközi helyzete és külpolitikája

Csehszlovákia külpolitikájában az 1968-as év semmiféle lényeges változást nem hozott. Jól esik megemlíteni, hogy a szocialista tábor országai között éppen Magyarország iránt viseltetnek Csehszlovákiában nagy szimpátiával, azért a megértésért és erkölcsi támogatásért, amivel hazánk a csehszlovák megújulási folyamatot kíséri.

Amit változásként könyvelhetünk el, az, hogy a demokratikus légkörnek megfelelően, az egyéniség érvényesülésének szellemében, eltér, helyesebben nem minden esetben esik egybe X.Y. állampolgár külpolitikai véleménye és hivatalos állami külpolitika. (...)

Több szemleíró támadta a csehszlovák külpolitika nagyhatalmi jellegét, s hangsúlyozta, hogy a reális történelmi-társadalmi és földrajzi helyzetet felmérve ama marxi elvek alapján kell külpolitizálni, hogy a nemzetek egymás közti érintkezését is ugyanazoknak a demokratikus elveknek kell irányítaniuk, mint az egyének érintkezését: "Hogyan hivatkoznak vajon Marx örökségére azok, akik Csehszlovákiában 1967-ben úgy döntöttek, hogy a nigériai központi kormánynak Delfin-típusú lökhajtásos repülőgépeket adnak el, melyek az afrikai viszonyok között pusztító fegyvernek számítanak: Csehszlovákia ezáltal, ahogy az egész világon tudják (csak nálunk nem), dicstelenül beavatkozott egy olyan konfliktusba, amelynek semmi köze az osztályharchoz vagy a forradalmi harchoz, hanem amely tisztán törzsi-nemzetiségi háború s a haladó Afrikában szégyenletes hírnévre tett szert. (...)

Sürgősen alá kellene írunk és ratifikálnunk kellene két, tavaly elfogadott nemzetközi dokumentumot, a gazdasági, politikai és kulturális jogok paktumait. Így nyilvánosan véget vetnénk annak a középkori elvnek, hogy az állam azt tehet polgárával, ami csak neki tetszik, s elfogadnánk az emberi jogok betartásának kérdésében bizonyos formájú nemzetközi ellenőrzést is." (...) (J.Sedlívý, LL. Április 18.) Végül is ily módon függ össze a külpolitika is a szocialista demokrácia egész rendszerével, s teszi lehetővé, hogy egymást megbecsülve vitázzunk eddig kényesnek tartott kérdésekről is.